

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»

Видавничополіграфічний інститут

Український тлумачний словник видавничополіграфічної справи

Видано за державною програмою «Українська книга»
Державного комітету телебачення та радіомовлення України

За загальною редакцією д-ра техн. наук,
професора П. О. Киричка

Київ
НТУУ «КПІ»
2012

УДК 655.1(038)
ББК 76.17я2+37.8я2
У45

Укладачі:

П. О. Киричок, О. М. Величко,
С. Ф. Гавенко, О. В. Зоренко,
Т. Ю. Киричок, Т. В. Розум

Рецензенти:

О. М. Гавва, др техн. наук, проф.,
Національний університет харчових технологій
Ю. О. Шостачук, канд. техн. наук, доц.,

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»
В. П. Ткаченко, канд. техн. наук, проф.,
Харківський національний університет радіоелектроніки

У45 Український тлумачний словник видавничополіграфічної справи
[Текст] / Уклад.: П. О. Киричок, О. М. Величко, С. Ф. Гавенко та ін.; за заг. ред.
П. О. Киричка. — К.: НТУУ «КПІ», 2010. — 896 с. — 1000 пр.

ISBN 9789666223909

Інтенсифікація технологічних і видавничих процесів видавничополіграфічної справи вимагає компетентності у застосуванні мовних професійних знань для ділового спілкування в галузі та пояснення усталених термінів і словосполучень. Новий український тлумачний словник видавничополіграфічної справи забезпечує узгодження загальноживаних та запозичених іншомовних термінів і визначень відповідно до лексичних, граматичних, стилістичних норм української літературної мови й чинних галузевих вітчизняних та європейських систем і стандартів. Видання тлумачного словника здійснене за державною програмою «Українська книга» Держкомтелерадіо України і покликане вирішити проблеми максимальної адаптації новоутворених термінів та словосполучень в українське мовне професійне середовище. Для широкої аудиторії фахівців видавничополіграфічної галузі, а також філологічної та соціологічної спільноти.

УДК 655.1(038)
ББК 76.17я2+37.8я2

ISBN 9789666223909

© П. О. Киричок, О. М. Величко,
С. Ф. Гавенко, О. В. Зоренко,
Т. Ю. Киричок, Т. В. Розум, 2012

Передмова

Мовні професійні знання — основний компонент фахової підготовки. Володіння професійною мовою у процесі ділового спілкування як усного, так і писемного, — це основа професійного рівня фахівця, уміння чітко формулювати та відстоювати свої позиції, якісно виконувати свою роботу.

Сьогодні в науковій, технічній та економічній сферах діяльності, у тому числі й у видавничополіграфічній справі, відбуваються процеси технологічного переоснащення на основі цифрової комп'ютерної техніки. В Україну у великій кількості надходять технології й устаткування зарубіжних фірм, а разом із ними й ненормативні терміни та вирази, що є наслідком непрофесійності дилерів і недоліків перекладу.

Це також пов'язано із широким застосуванням російськомовних термінів, які призводять до появи українськоросійського суржику, що знаходиться поза літературною нормою.

На шпальтах вітчизняних спеціалізованих видань видавничополіграфічної галузі, які сьогодні майже всі російськомовні, з'являються сленги, що є різновидом жаргонної лексики й не можуть бути визначені як професіоналізми. На сьогодні не вистачає навчальної літератури, викладеної державною мовою, що вимагає уніфікації української професійної термінології.

Упровадження нових термінів та визначень потребує тісної співпраці висококваліфікованих фахівців із питань технології, техніки, економіки з мовознавцями (лінгвістами). Однак, робота в цьому напрямі поки що не злагоджена.

Список скорочень

авт. арк. — авторський аркуш
авт. облік. вид. арк. відб. — авторський обліково видавничий аркуш відбиток
АМ — амплітудна модуляція
англ. — англійська мова
арк. відб. — аркуш відбиток
арк. прог. — аркушепрогон
АРМ — автоматизоване робоче місце
АСК — автоматизовані системи керування
АСКВ — автоматизовані системи керування виробництвом
АСПТГІ — автоматизована система переробки текстової і графічної інформації
АЦП — аналого цифровий перетворювач
ББК — бібліотечно бібліографічна класифікація
бук. — буквально
ВМС — високомолекулярна сполука
голанд. (нідер.) — голандська мова
гр. — грецька мова
див. — дивитися
друк. арк. — друкований (друкарський) аркуш
ЕОМ — електронна обчислювальна машина
ЗЗП — зовнішній запам'ятовувальний пристрій
ЗПС — зображення перевідні самоприклеювальні
ін. — інше
ІС — інтегральна мікросхема
ІСО — Міжнародна організація зі стандартизації
і т.д. — і так далі
іт. — італійська мова
і т.ін. — і таке інше
і т.п. — і тому подібне
ІЧ — інфрачервоний діапазон спектру випромінювання
К — Кельвін
кБ — кілобайт
кв. — квадрат (типографської системи мір)
КВС — комп'ютеризована видавнича система
кг. — кегль шрифту
кд — канделла
лат. — латинська мова
лк — люкс

лн — люмен

ЛУФ — лампи ультрафіолетового діапазону випромінювання

МБ — мегабайти

МККТТ — Міжнародний консультативний комітет з телеграфії і телефонії

МОК — Міжнародна освітлювальна комісія

наз. — названо (називається)

напр. — наприклад

нім. — німецька мова

обл. вид. арк. — обліково видавничий аркуш

обл. вид. арк. відб. — обліково видавничий аркуш відбиток

ОЗП — оперативний запам'ятовувальний пристрій

ОРЗ — оптичне розпізнавання знаків

п. — пункт

ПДП — прямий доступ до пам'яті

ПЕОМ — персональна електронна обчислювальна машина — персональний комп'ютер

ПЗЗ — прилад із зарядовим зв'язком

пізньюлат. — пізньюлатинська мова

польск. — польська мова

поч. — початковий

рос. — російська мова

фар. відб. — фарбовідбиток

ФДФ — фотополімерна друкарська форма

ФПК — фотополімеризаційноздатна композиція

ФПП — фотополімеризаційноздатна пластина

фр. — французька мова

САПР — системи автоматизованого проектування

СКБД — система керування базою даних

СНД — Союз незалежних держав

ср — стеррадiан

стор. — сторінка

СЧШ — світлочутливі шари

т.з. — так званий

т.ч. — таким чином

т.я. — так як

УДК — універсальна десяткова класифікація

ум. друк. арк. — умовний друкований аркуш

ум. друк. арк. відб. — умовний друкований аркуш відбиток

Український алфавіт

А а	Б б	В в	Г г	Г г	Д д	Е е
Є є	Ж ж	З з	И и	І і	Ї ї	Й й
К к	Л л	М м	Н н	О о	П п	Р р
С с	Т т	У у	Ф ф	Х х	Ц ц	
Ч ч	Ш ш	Щ щ	Ь ь	Ю ю	Я я	

Бабашка (рос. **Бабашка**, англ. **Quotation quads**)

Пробільний матеріал визначених розмірів завдовжки 48 пунктів, кеглем 24, 36 і 58 пунктів. Б. використовувалися при виготовленні складальних друкарських форм високого друку для утворення пробільних ділянок порівняно невеликих площ у табличному, акцидентному і інших видах набору.

Баг (рос. **Баг**, англ. **Bug**)

Помилка у комп'ютерній програмі або в електричній системі ЕОМ.

Багатоабзацні переліки (рос. **Многоабзацные перечни**, англ. **Multi paragraph enumeration**)

Переліки, елементи яких виділені в абзаци. Б. п. застосовують у виданнях, що не потребують особливої компактності, коли елементи переліку багатослівні або складаються з декількох фраз і (або) коли вимагається особливо виділити кожен елемент.

Багатованне травлення (рос. **Многованное травление**, англ. **Multi trough etching**)

Травлення формного циліндра чи плоскої копії травильними розчинами різної концентрації.

Багатовимірне шкалювання (рос. **Многомерное шкалирование**, англ. **Multiway scaling**)

Метод опитування, під час якого фіксується ставлення опитуваних осіб (експертів) до багатьох характеристик об'єкта.

Багатоколонкова верстка (рос. **Многоколонная верстка**, англ. **Columnar makeup**)

Метод складання тексту (ілюстраційних матеріалів) у декілька колонок на одній сторінці (полосі).

Багатофарбове друкування (рос. **Многокрасочная печать**, англ. **Polichromatic printing**)

Процес друку, коли друкування виконується декількома фарбами.

Блокова верстка (рос. **Блочная верстка**, англ. **Block makeup**)

Виконання елементів верстки у підкреслено прямокутній формі.

Вага лінії (рос. **Вес линии**, англ. **Line weight**)

Значення ширини лінії, яке може бути привласнене всім графічним об'єктам, окрім шрифтів TrueType і растрових зображень.

Ваката (рос. **Ваката**, англ. **Blank page; White page**)

Чиста сторінка, що використовується у виданні для композиційно ритмічних цілей під час оформлення. Іноді — зворот титульного аркуша, шмуцтитула.

Вакуумна трубка (рос. **Вакуумная трубка**, англ. **Cathode ray tube**)

Компонент електронного устаткування: скляна трубка з електродами, з якої викачане повітря. У сучасних комп'ютерах й телекомунікацій них пристроях В. т. замінені транзисторами і інтегральними схемами.

Вакуумне формування (рос. **Вакуумное формование**, англ. **Vacuum formation**)

Процес, у результаті якого відбиток на аркуші пластмаси нагрівається й під тиском повітря трансформується, заповнюючи форму. Використовується для тиснення або рельєфного друку.

Вакуумний стіл (рос. **Вакуумный стол**, англ. **Vacuum table**)

Частина друкарського пристрою, на якому знаходиться задруковува на підкладка, що утримується на місці за рахунок присмоктування.

Валик (рос. **Валик**, англ. **Roller; Platen**)

Деталь більшості механізмів, що передає і обробляє матеріали; суцільно металевий або з гумовим покриттям.

Вальці (рос. **Вальцы**, англ. **Wavers; Mixing rolls**)

Верстат з двома горизонтальними валками, що обертаються назустріч один одному, призначений для оброблення пластичних або в'язко пружних матеріалів.

Вальцювання (рос. **Вальцевание**, англ. **Wavering; Expander**)

1. Процес диспергування високов'язких пігментних паст на валкових фарборозтиральних машинах. 2. В. полімерів — процес виготовлення півфабрикатів і виробів з полімерів на вальцях.

Веб сайт (рос. **Веб сайт**, англ. **Web site**)

Див. Сайт. Газета (рос. Газета, англ. Newspaper)

Газета (рос. Газета, англ. Newspaper)

Періодичне аркушеве видання з постійною назвою, що виходить через певні, короткі проміжки часу, містить офіційні документи, оперативну інформацію і матеріали з актуальних громадсько політичних, наукових, виробничих та інших питань, а також літературні твори, ілюстрації та рекламу. *Примітка 1.* Газета може випускатися також впродовж короткого часу обмеженого періодом проведення певного заходу, конференції, фестивалю тощо. *Примітка 2.* Газета може мати додаток чи додатки у вигляді окремих газетних випусків і у вигляді

газетно журнальних видань, а також платівок, дискет, магнітофонних плівок, інших носіїв аудіовізуальної інформації, які можуть мати самостійну назву.

Газетне видання (рос. Газетное издание, англ. Newspaper edition)

Аркушеве видання у вигляді одного або декількох аркушів друкованого матеріалу встановленого формату, видавничо пристосоване до специфіки даного періодичного видання (див. Періодичне видання). В окремих випадках допускається скріплення аркушів друкованого матеріалу. У цьому випадку застосовується термін «газетно журнальне видання».

Галогенідосрібний носій зображення (рос. Галогенидосеребряный носитель изображения, англ. Film)

Репрографічний носій зображення (фотоплівка, фотопапір, фотокалька) оригіналу, в якому зображення формується в процесі відновлення срібла.

Гальваноклише (рос. Гальваноклише, англ. Galvanic cut)

Кліше, виготовлене технологією гальванопластики, що є точною гальванокопією гравюри на дереві або цинкового кліше.

Гальванокопія (рос. Гальванокопия, англ. Galvanic copy)

Шар металу, електрохімічно нарощений на матрицю та відокремлений від неї.

Гетерограма (рос. Гетерограмма, англ. Heterogramme)

Знак або поєднання знаків, що виражає слово однієї мови, але призначене для прочитання іншою мовою.

Гібридне зображення (рос. **Гибридное изображение**, англ. **Hybrid imaging**) Система електронного числового формування зображення, що використовується для покращення відтворення репродукції.

Дагеротипія (рос. **Дагеротипия**) (від імені франц. художника і винахідника Л. Ж. Дагера і гр. **typos** — відбиток, зображення)

Перший з тих, що набули поширення практичних способів фотографії, заснований на використанні світлочутливих матеріалів, містить галогеніди срібла. Ретельно відполірована поверхня срібної пластинки обробляється парами йоду, внаслідок чого на ній виникає світлочутливий шар йодида срібла. Під дією світла в цьому шарі утворюється приховане зображення (див. Приховане зображення). Проявлення ведеться в парі ртуті, яка осідає в експонованих місцях прихованого зображення, утворюючи білу срібну амальгаму, що дифузно розсіює світло. Під час фіксації у розчині тіосульфату натрію в місцях, що не піддалися дії світла, оголюється дзеркальна срібна поверхня. Позитивне зображення стає видимим під час розгляду його у відбитому світлі під певним кутом до пластинки. Д. застосовувалася в основному для портретного фотографування до винаходу мокроколоїдного процесу. Повідомлення про цей винахід було опубліковано в 1839 р.

Дайджест (рос. **Дайджест**, англ. **Digest**)

Видання, в якому стисло передається зміст найцікавіших публікацій за якийсь період, у вигляді добірки витягів із конкретного тексту, відібраних і згрупованих таким чином, щоб дати про нього загальне уявлення, чи добірки найцікавіших матеріалів, передрукованих з інших видань. Дайджести можуть бути неперіодичними, періодичними та продовжуваними.

Дайкати (рос. **Дайкаты**, англ. **Dicut**)

Це вирізані наклейки різних розмірів і форм, наклеєні на єдину основу, що закриває клейовий шар. Слово вкорінилося у практиці виготовлення липких (клейких) етикеток з початком ХХІ ст.

Дані (рос. **Данные**, англ. **Data**)

Числа, які формують інформацію у числовий файл у комп'ютерних системах. Термін має декілька значень: певні об'єкти (константи, змінні, файли даних); вхідні й вихідні дані, вміщені у результаті виконання одного процесу для початку наступного; щось відмінне від файлів тексту, звуку, зображення.

Двосторінковий титул (рос. Двухстраничный титул, англ. **Double page title**)

Титул, розташований на двох суміжних сторінках видання. Друк на двох боках одного й того ж задрукованого аркуша.

Едиція (рос. Эдиция, англ. **Edition**) (від лат. **edition** — видання)

Наукове видання тексту (переважно твори класиків, істинних і лінгвістичних джерел, документів), одне з прикладних застосувань текстології.

Екземпляр (рос. Экземпляр, англ. **Copy; Number**)

Кожна самостійна одиниця (примірник) даної назви (одна книга, один номер журналу і т.д.).

Екранна кольоропроба (рос. Экранная цветопроба, англ. **Monitor proof**)

Отримання пробного зображення на екрані монітора комп'ютерної видавничої системи для візуальної оцінки колірних характеристик кольорового зображення після його уведення, оброблення або корекції кольору. Е. к. необхідна й для оперативного узгодження проміжних або кінцевих результатів оформлення видання із замовником.

Екранування (рос. Экранирование, англ. **Screen locate**)

1. Визначення розмірів екрану та знищення непотрібних елементів зображення, що потрапляють у визначену для роботи ділянку на моніторі. 2. Створення проміжного захисного екрану на шляху, наприклад, випромінювання.

Експертна система (рос. Экспертная система, англ. **Expert system**)

Система програмного забезпечення, що містить ланцюг доказів, використовуваних експертами для аналізу специфічних проблем.

Експертний комплект (рос. Экспертный комплект, англ. **Expert set**)

Розширений комплект знаків шрифту, що включає зазвичай капітель і мінускульні числа.

Експлікація (рос. Экспликация, англ. **Explication**)

Частина підпису під ілюстрацією (формулою), яка пояснює деталі зображення (умовні позначення). Кожний елемент Е. складається з графічного знака (цифра, літера) і словесного пояснення.

Експозиція (рос. Экспозиция, англ. **Exposure**)

Дія дозованого випромінювання регламентованого спектрального діапазону на світлочутливий шар. Параметр, що дорівнює за величиною добутку загальносумарної освітленості помноженої на час дії світла і слугує кількісною мірою, що впливає на світлочутливу речовину.

Євангеліє (рос. **Евангелие**, англ. **Gospel**)

Книга, в якій викладені основні правила, принципи чого небудь.

Європеїзувати (рос. **Европеизировать**, англ. **European's sample**)

Перебудовувати щось на європейський лад, зразок.

Європейська шкала друкарських фарб (рос. **Европейская шкала печатных красок**, англ. **European scale of printing inks**)

Міжнародний стандарт на тріади друкарських фарб для чотирифарбового друку. Кольорові фарби, що входять у ці тріади (жовта, пурпурна й блакитна), мають стандартні спектральні характеристики стосовно заданих за товщиною фарбових шарів, при яких досягається відповідність колориметричним показникам. У друкарському процесі при накладенні цих фарб утворюється нейтральний сірий колір. Разом з фарбами європейської тріади іноді застосовують фарби холоднішої тріади, що відповідає стандарту DIN (Німеччина). Жовті фарби в цих тріадах майже не розрізняються, пурпурна за стандартом DIN має менше жовтизни, а блакитна — «холодніша».

Єдиний допоміжний показчик; Комбінований допоміжний показчик; Змішаний допоміжний показчик (рос. **Единый вспомогательный указатель; Комбинированный вспомогательный указатель; Смешанный вспомогательный указатель**, англ. **Index**)

Показчик, що об'єднує в одному алфавітному ряду назви всіх інформаційних об'єктів, що містяться у виданні.

Єднальний (рос. **Соединительный**, англ. **Connecting**)

1. Сполучник, який з'єднує однорідні члени речення і частини складносурядного речення. 2. З'єднувальний кабель (дріт і ін.).

Єднати (рос. **Соединять**, англ. **To connect**)

Встановлювати зв'язок з комп'ютером периферійних пристроїв у єдиній мережі.

Ємкий (рос. Ёмкий, англ. **The capacious**)

Місткий, укладистий, вбирущий, який може вмістити велику кількість чого небудь.

Желатин (рос. Желатин, англ. **Gelatine**)

Продукт часткового гідролізу колагену (білкової речовини). Чистий желатин прозорий і безбарвний. Повільно розчиняється в холодній воді, але набрякає в ній, поглинаючи при 15 °С близько 10 її вагових частин; розчиняється у гарячій воді, утворюючи після охолодження розчину однорідну драглисту масу. Ж. поділяється на харчовий, фотографічний і технічний. Застосовується у виробництві фотоматеріалів, медицині, мікробіології, харчовій промисловості. Ж. очутливлений введенням водного розчину двохромовокислового калію, придатний для виготовлення копіювальних шарів високого, трафаретного й фото типного друку. Забарвлені желатинові плівки застосовуються як світлофільтри.

Желатинування (рос. Желатинирование, англ. **Tobe jellylike**)

1. Загальне значення: перетворення рідини в гель. Цей термін використовується саме для позначення руйнування друкарської фарби внаслідок часткового або повного переходу середовища в нерозчинний гелеподібний стан, який непридатний для подальшого викорис тання навіть під час додавання розчинника. 2. Альтернатива тиксотропності. Див. Тиксотропія друкарської фарби.

Жерсть (рос. Жесть, англ. **Tin**)

Рулонна або листова сталь завтовшки від 0,13 до 0,4 мм холодного або гарячого прокатування. Розрізняють білу (луджену) і чорну жерсть. Застосовується головним чином як підкладка офсетних і фото полімерних пластин. Чорна жерсть може мати лаковане покриття, покриття з полімерів комбіноване — хромоване з лакуванням.

Живопис (рос. Живопись, англ. **Painting**)

1. Вид образотворчого мистецтва. 2. Твори цього виду мистецтва.

Жирна лінійка (рос. Жирная линейка, англ. **Bold rule**)

Лінійка, що дає відбиток у вигляді жирної лінії різної товщини (до 20 п. ~ 7 мм).

Якість продукції (рос. **Качество продукции**, англ. **Products quality**)

1. Сукупність властивостей продукції, яка вирізняє її серед усіх інших, що зумовлюють її здатність задовольняти певні потреби індивідуальних або колективних користувачів, відповідати унормованим показникам і вимогам нормативно технічної документації. 2. Сукупність вартості, цінності, придатності виробів для використання за призначенням.

Якість товару (рос. **Качество товара**, англ. **Quality of the goods**)

Сукупність властивостей товару, які зумовлюють його придатність задовольняти певні потреби відповідно до призначення. Характеризується показниками, які є конкретними характеристиками однієї або декількох властивостей будь якої продукції стосовно певних умов її виробництва, експлуатації, споживання.

Ямб (рос. **Ямб**, англ. **Iambus**)

У віршуванні — двоскладова стопа з наголосом на другому складі.

Янтарний (рос. **Янтарный**, англ. **Amber; Amber coloured**)

Колір, який блиском й прозорістю нагадує янтар — scam'янілу викопну смола хвойних дерев; жовтий різноманітних відтінків.

Ярлик (рос. **Ярлык**, англ. **Label; Tag; Parcel tag**)

Наклейка (етикетка) на предмет, товар, пакування із зазначенням назви, кількості, місця виготовлення, номера або інших відомостей. Листок картону невеликого формату, що містить відомості про товар або продукцію і супроводжує її; припускає навісний спосіб кріплення.

Яруси головки таблиці (рос. **Ярусы головки таблицы**, англ. **Heading table circle**)

Відокремлені горизонтальними лініями заголовки граф. Заголовки верхнього ярусу об'єднують всі або по декілька заголовків другого зверху ярусу, заголовки другого ярусу об'єднують підлеглі їм заголовки третього ярусу і т.д.

Яскравомір (рос. **Яркометр**, англ. **Bright metre; Luminance meter**)

Прилад для вимірювання яскравості; один із видів фотометра (див. Фотометр). Яскравомір градується у канделах на метр квадратний. У якості яскравоміра може бути використаний фотоелектричний експонетр.

ПОКАЖЧИК УКРАЇНСЬКИХ ТЕРМІНІВ

А

А 8

Абревіатура 8

Аберації 8

Аберація, відхилення 8

Абецедарій 8

Абзац 9, 88

Абзацний відступ 9

Абзацний рядок 9, 836

Абляція 9

Абразивність задрукованого матеріалу 9

Абразивність паперу (картону) 10

Абреже 10

Абрис 10, 498

Абсолютна вологість 10

Абсолютна команда візуалізації 10

Абсолютна координата 10

Абсолютна температура 10

Абсолютний білий 11

Абсолютний вектор 11

Абсолютні координати 11

Абсолютно чорне тіло 11

Абсорбційна здатність 11

Абсорбційна здатність задрукованого матеріалу 12

Абсолютно чорне тіло 11

Абсорбційна здатність 11

Абсорбційна здатність задрукованого матеріалу 12

Абсорбція 12

Авантитул 12, 116, 800

Авто 12

Автогезія (самозлипання) 13

Автогравюра 13

Автограф 13

Автографічна книга 13

Автографічний папір 13

Довідкове видання

Кричок Петро Олексійович
Величко Олена Михайлівна
Гавенко Світлана Федорівна
Зоренко Оксана Володимирівна
Кричок Тетяна Юріївна
Розум Тетяна Володимирівна

**Український тлумачний словник
видавничо-поліграфічної**

Редактор
Вікторія Товстенко

Опрацювання тексту та ілюстрацій
Машкова Анастасія

Формат 70х108/64. Ум. друк. арк. 70
Тираж 10 000пр. Зам. № 1 - 191

НТУУ «КПІ» ВПІ ВПК «Політехніка»
Свідоцтво ДК № 1665 від 28.01.2004 р.
03056, м. Київ, вул. Політехнічна, 14, корп. 15
тел./факс (044) 4068178

Україна, 84305, м. Краматорськ,
вул. Орджонікідзе, 5, ПАТ НКМЗ
тел.: (06256) 7-87-56, факс (06256) 7-33-89